

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Υπό του Sir GEOFFREY HEYWORTH

Προέδρου της Unilever Ltd

Κατά μετάφρασιν του Γραφείου Έρευνών

της Άνωτέρας Σχολής Βιομηχαν. Σπουδών

(Συνέχεια έκ σελ. 39 — 53 του 5ου τεύχους του παρόντος τόμου και τέλους)

Έν τών θλιβερωτέρων χαρακτηριστικών τής μέσης έμπορικῆς παιδείας έν Ἀγγλία υπήρξεν ή άποτυχία της εις τήν συστηματικήν έμπορικὴν εκπαίδευσιν. Τοῦτο είναι δυνατόν νά διαπιστωθῆ λεπτομερώς έκ τών γενομένων, διά τήν Βασιλικήν εταιρείαν τεχνών, μελετών και έκ τής ἀλλείψεως προόδου εις τὸ παρεχόμενον άπολυτήριο, τὸ καλούμενον «έθνικόν πιστοποιητικόν έμπορίου». Τὸ τελευταίον τοῦτο προσρίζεται νά χορηγείται εις τούς συστηματικῶς παρακολουθούοντας έμπορικὰ μαθήματα και οὐχι εις τούς ένδιαφερομένους νά ένημερωθοῦν μόνον εις τινά σχετικὰ θέματα ἢ μαθήματα. Έκ τών 135 000 μελετών τών γενομένων διά λογαριασμόν τῆς ὡς άνω Έταιρείας κατά τὸ έτος 1953 (αἵτινες έτετραπλασιάσθησαν έναντι τοῦ έτους 1913), πλέον τών 80 % έξ αὐτῶν άνεφέροντο εις μεμονωμένα θέματα και δῆ περί στενογραφίας, δακτυλογραφίης και τηρήσεως λογιστικῶν βιβλίων. Είναι δὲ προφανές δτι τὸ γεγονός τοῦτο είναι τυπικόν. Τὸ κατά τὰ άνωτέρω άπολυτήριο, ὅπερ ειχεν έπιτυχίαν εις έτέρους τομείς επαγγελματικῆς δραστηριότητος και δῆ τῆς μηχανικῆς, οὐδέποτε κατέστη δημοφιλές εις τὸ έμπόριον. Κατά τὸ έτος 1952, τὸ άπολυτήριο τοῦτο έχορηγήθη εις 320 μόνον άποφοίτους έκ τών 22 000 τῆς μέσης εκπαίδευσως. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται έν μέρει εις τήν άρνησιν τῶν επαγγελματικῶν ὀργανισμῶν ὅπως προτιμοῦν διά τὸ προσωπικόν των τούς κατόχους τοῦ έν λόγῳ άπολυτηρίου έμπορικῆς εκπαίδευσως. Έξ ίσου ὁμως σημαντικόν είναι ίσως και τὸ γεγονός τῆς ύφισταμένης δυσχερείας κανονικῆς φοιτήσεως τῶν νέων εργαζομένων κατά τὰς ὥρας τῆς μεγαλυτέρας άποδόσεως τῆς εργασίας διαρκούσης τῆς ήμέρας. Διὸ και πολλοὶ τῶν επαγγελματικῶς εκπαιδευομένων αναγκάζονται νά παρακολουθοῦν σχολαίς δραδυνὰς ἢ λειτουργούσας διά τοῦ δι' ἀλληλογραφίας συστήματος. Αἱ σχολαί ὁμως αὐται ένθεάρρουν τὸ σύστημα διδασκαλίας μεμονωμένων θεμάτων και κατέστησαν τήν έμπορικὴν εκπαίδευσιν τόσοσν περιωρισμένην και τεχνικήν, ὥστε αὐτὴ νά καταδικασθῆ εις τήν παροχὴν γενικῶν τιων γνώσεων.

Ἄν και κατά τήν έν προκειμένην περίοδον επεδιώχθη ή έπιβολή τοῦ θεσμοῦ τῆς αναγκαστικῆς μέσης παιδείας και τῆς μεγάλης άναπτύξεως τῆς επαγγελματικῆς έμπορικῆς καταρτίσεως, έν τούτοις τὸ σημαντικώτερον ταύτης χαρακτηριστικόν ήτο ή ταυτόχρονος εμφάνισις τοῦ έμπορίου και τῶν άνωτάτων (πανεπιστημιακῶν) σχολῶν. Είναι ἀληθές δτι ή εισδοχή εις τὰς άνωτάτας σχολὰς τῶν έμπορικῶν έπιστημῶν ήρχισε κατά τήν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ παρόντος αἰῶνος. Π.χ., τὸ πτυχίον τῶν έμπορικῶν έπιστημῶν καθιερώθη πρὸ τοῦ έτους 1913 εις τὰ πανεπιστήμια Μπέρμινχαμ, Μάντσεστερ, Λίντς, Λίβερπουλ και Ντούχαμ, άν και μόλις τὸ 1919 τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου έχορήγησε παρόμοιον πτυχίον, μέχρι δὲ τοῦ 1932 τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπρίστολ δέν έδιδε τοῦτο. (Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Έδιμβούργου συνέστησε τὸ έν λόγῳ πτυχίον τὸ έτος 1918). Ἡ πρα-

γματική πάντως ανάπτυξις του εσημειώθη από του τέλους του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Παρά δε ταύτην, ο αριθμός των ακόμη και σήμερα χορηγουμένων πτυχίων άνωτάτων σχολών έμπορικών έπιστημών κυμαίνεται εις 300 μόνον.

Πέραν των άνωτέρω εσημειώθη εισαγωγή μαθημάτων οικονομικών έπιστημών και σύστασις οικείων σχολών εις τὰ πανεπιστήμια. Πρωτοπόρος εις τήν εξέλιξιν ταύτην υπήρξεν ή κατά τὸ έτος 1895 συσταθεῖσα Οικονομική Σχολή του Λονδίνου. Πλήρη σειράν οικονομικών μαθημάτων εισάγαγε τῷ 1903 τὸ πανεπιστήμιον του Καίμπριτζ, ένῳ τὸ τῆς Ὁξφόρδης οὐδέποτε έχορήγησεν ειδικόν πτυχίον οικονομικών έπιστημών. Ἡ ειδίκευσις εις τὰς οικονομικὰς έπιστήμας εις τὸ τελευταίον τοῦτο πανεπιστήμιον συντελεῖται ἀναλώμασι τῶν μαθημάτων τῶν σχολῶν πολιτικῶν έπιστημῶν και φιλοσοφίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριζομένων ὡς πτυχίων οικονομικῶν και έμπορικῶν έπιστημῶν εις Ἑγγλίαν και Οθαλίαν δέν υπερβαίνει έτησίως τὸν αριθμὸν τῶν χιλίων. Ἄς ληφθῆ δὲ ὑπὸ ὄψιν ὅτι ὁ αντίστοιχος αριθμὸς εις τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς εἶναι 50 000. Συνάμα ἔχει ἀποτύχει εις Ἑγγλίαν ὁ θεσμὸς τῶν μετὰ τὸ κολλεγιακόν πτυχίον («μπάτσελερ») σπουδῶν διὰ τὰ ἀνώτατα πτυχία («μάστερ» και διδακτορικόν), ὅστις ἀντιθέτως σημειώνει ἐξαιρετικὴν έπιτυχίαν εις Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν έτει 1930, ή Οικονομική Σχολή του Λονδίνου ἴδρυσεν παρ' αὐτῇ τμήμα έμπορικῶν έπιστημῶν διὰ τήν διδασκαλίαν μεταπτυχιακῶν (μετὰ τὸ πτυχίον «μπάτσελερ») πανεπιστημιακῶν σειρῶν σχετικῶν μαθημάτων (πρὸς χορήγησιν πτυχίων «μάστερ» και διδακτορικῶν). Ὁ αριθμὸς δὲ τῶν εις τὸ τμήμα τοῦτο φοιτούντων δέν υπερβαίνει έτησίως τοὺς 20. Μερικὴ ἐξήγησις τοῦ λόγου τῆς τοιαύτης ἀποτυχίας δίδεται ἐκ τῆς ἑλλείψεως ὑποστηρίξεως τῶν ὡς ἄνω πτυχιοῦχων ἐκ μέρους τῆς βιομηχανίας και τοῦ έμπορίου, τῶν ὁποίων πολλαί ἐπιχειρήσεις ἐξακολουθοῦν νὰ νομιζοῦν ὅτι οἱ σπουδάζοντες οικονομικὰς και έμπορικὰς έπιστήμας σπαταλοῦν τὸν καιρὸν των.

Ὁ μέγας αριθμὸς τῶν πτυχιοῦχων έμπορικῶν έπιστημῶν εις τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου, διὰ τὸ ὁποῖον πάντοτε συνέβαλεν ή ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης τῆς χώρας αὐτῆς. Προηγουμένως οἱ ἀποφοιτούντες τῶν ἀγγλικῶν ἀνωτάτων σχολῶν διοχετεύοντο μᾶλλον πρὸς τὰς δημοσίας υπηρεσίας και τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα, παρὰ πρὸς τήν βιομηχανίαν και τὸ έμπόριον. Ἐκτοτε βεβαίως ἐπηκολούθησεν ἀξιοσημείωτος μεταβολή. Πράγματι, τὸ έμπόριον κατέστη ὑπολήψιμον και ὡς ἐκ τούτου ὑπολογίσιμον διὰ τήν σταδιοδρομίαν τῶν πτυχιοῦχων ἀνωτάτων σχολῶν, ἀνεξαρτήτως ειδίκευσεως. Συνάμα, καθὼς τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἔπαυον ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι οἱ θεματοφύλακες τοῦ πλοῦτου, ταῦτα ἐδέχοντο ὀλονέν και περισσοτέρους σπουδαστάς, μὴ κωλυομένους νὰ ἀκολουθήσουν ἀποφοιτώντες έμπορικὸν ἐπάγγελμα.

Ἄν και ἀκόμη τὸ πτυχίον έμπορικῶν έπιστημῶν δυνατόν νὰ θεωρῆται ὡς ἀποτυχία, λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει ἐλαχίστους φίλους μεταξὺ τόσοσ τοῦ έπιστημονικοῦ κόσμου ὅσον και τοῦ ἐργοδοτικοῦ, ἐν τούτοις σήμεραν ὑφίσταται στενὸς δεσμὸς μεταξὺ έμπορίου και ἀνωτάτης παιδείας. Προοδευτικῶς τὸ έμπόριον ἤρχισε νὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν ἀποφοιτῶν πανεπιστημιακῶν σχολῶν, πλεῖστοι τῶν ὁποίων προσελαμβάνοντο ὑπὸ ἐπιχειρήσεων, ἂν και δέν προήρχοντο ἀπὸ ἀνωτάτας σχολὰς έμπορικῶν, βιομηχανικῶν και οικονομικῶν έπιστημῶν. Ἡ τοιαύτη προοδευτικὴ

ἀπορρόφησις πτυχιούχων εἰς τὸ ἐμπόριον συνετέλεσεν ὅπως καὶ τὰ πανεπιστημιακὰ ἰδρύματα βασισθῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς διέξοδον τῶν ἀποφοίτων των. Ἡ ἀλλοεξάρτησις αὕτη ὑπῆρξε πράγματι τογοτική καὶ σήμερον παρατηρεῖται ἀξανάμενος ρυθμὸς εἰσόδου σπουδαστῶν εἰς πανεπιστημιακὰς ὑπὸ τὸ νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα σχολάς, μὲ ἀντίστοιχον μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ποιότητος τῶν ἐξερχομένων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἀναμφιβόλως, ἡ τοιαύτη πορεία ἐμπορίου καὶ πανεπιστημιακῆς παιδείας ἐτονώθη κατ' ἀρχὴν διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ πτυχίου τῶν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν, ἡ πραγματικὴ ὅμως ὄθησις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως, ἣτις ἐξεδηλώθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Πρὸ τοῦ τετρατισμοῦ τοῦ θέματος περὶ πανεπιστημιακῆς ἐμπορικῆς ἐκπαίδευσως, ἐλπίζομεν νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξέλιξιν εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν, ἣτις τεχνικῶς ἐξέρχεται τῶν ὁρίων αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπως ὁποῦ ποτε μερικῶς εἶναι σχετικὴ πρὸς αὐτό.

Ἡ μετεκπαίδευσις αὕτη καλύπτει μαθήματα δώδεκα ἐβδομάδων πλήρους διδασκαλίας εἰς τὸ ἐν Χένλεϋ Κολλέγιον διοικητικοῦ προσωπικοῦ καὶ πλήρη ἢ μερικὴν πειραματικὴν μετεκπαίδευσιν εἰς τὰ πανεπιστήμια Ὁξφόρδης, Καίμπριτζ κ.ἄ., ἅτινα σχετικῶς συνεργάζονται μετὰ τῶν παραγόντων τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος. Παρόμοια μαθήματα ὀργανώθησαν καὶ ὑπὸ τῶν τραπεζῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν πρωτοπόροι εἰς τὴν κίνησιν ταύτην, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τοῦ Βρετανικοῦ Ἰνστιτούτου Ὁργανώσεως τῆς Ἐργασίας, Συμβουλίου Φιλίππου Ἐνώσεως τῆς δυτικῆς ὑπαίθρου, καὶ ὑπὸ ἰδιωτικῶν βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὀργανώσεων. Τὰ ἐν λόγῳ μαθήματα παρέχονται συνήθως ἐντὸς τῶν ἐπιχειρήσεων, συνδυασμένα πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν ὀργανωτικὴν κατάρτισιν.

Τὸ προμνησθὲν Κολλέγιον συνεστήθη τῇ 1946 κατόπιν ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ χρηματοδοτεῖται ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Τὰ εἰς αὐτὸ διδασκόμενα μαθήματα παρακολουθοῦνται παρὰ πεπειραμένων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν (ἡλικίας κατὰ μέσον ὄρον οὐχὶ μικροτέρας τῶν 40 ἐτῶν). Ἡ τοιαύτη μετεκπαίδευσις ἀπεβλέπει κυρίως εἰς τὴν ἀναλλαγὴν πείρας μετὰ τῶν πλέον ὀξυδερκῶν κραμάτων ὁμάδων ἀτόμων, ἅτινα προέρχονται ἐκ διαφόρων ἐπαγγελματῶν, καὶ δευτερευόντως εἰς τὴν ἀπὸ ἔξρας διδασκαλίαν ἐκ μέρους θεωρητικῶν καὶ ἐμπειρογνομῶν. Εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦτο ἔχουν μέχρι τοῦδε μετεκπαιδευθῆ πλεον τῶν χιλίων ἀτόμων, ἅτινα συνιστοῦν ἤδη τὸν πυρῆνα τῆς ἐν καιρῷ ἀσκήσεως σημερινῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Δι' ὁμάδας ἀτόμων νεωτέρας τῶν ὡς ἄνω ἡλικίας ὀργανοῦνται ἔσται σειραὶ μαθημάτων.

Τὸ μέλλον

Ἡ ἐν προκειμένῳ ἱστορικὴ ἔρευνα ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὀφίσταται ἐμφανῆς ἄμεσος αἰτιώδης σχέσις μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορικῆς ἐκπαίδευσως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἐνημεροῦτος ἐμπορίου. Εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀληθές, ὅτι ἡ γερμανικὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπιτυχία διαρκοῦντος τοῦ προηγουμένου αἰῶνος ἀσφαλῶς ὀφείλετο ἐν μέρει εἰς τὴν ὑπαρξιν καλῶς ἐκπαιδευμένου προσωπικοῦ. Εἶναι ἐπίσης δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτόν, ὅτι ὁ ἐπιτευχθεὶς τελευταίως εἰς τὰς Ἠνω-

μένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ὑψηλὸς βαθμὸς παραγωγικότητος, εἶναι ἐν μέρει ἀποτέλεσμα τῆς συστηματικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐργαζομένων νέων. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ Βρετανία ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυροτέρα ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ δύναμις, ἀνευ τῆς συνδρομῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ὅταν οἱ πλείστοι τῶν ἐφευρετῶν τῆς δυσχερῶς ἀπέφευγον τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀγραμμάτου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁμολογουμένως δὲν ὑφίσταντο ἕτεροι χῶροι δυνάμεναι νὰ ἀνταγωνισθοῦν τὴν Βρετανίαν. Ἡ Γαλλία ὑπέφερεν ἐκ τῆς ἀγωνίας μιᾶς ἐπαναστάσεως. Ἡ Γερμανία ἀπέτέλε ἀκόμη συλλογὴν ἐμπολέμων κρατῶν. Ἡ Ρωσία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπαλλαγῆ τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος. Αἱ δὲ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς μόλις τότε ἐδημιουργοῦντο. Παραμένει πάντως ἀληθές, ὅτι παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἢ στενότητα ἐπισήμου παιδείας, ἡ Βρετανία ἦτο ὀργανωμένη διὰ νὰ διαπλάσῃ νόας, χαρακτήρας, ἐπιχειρηματίας καὶ μεγαλοφυίας, συνάμα δὲ νὰ διδάξῃ εἰς τὸν λαόν τῆς τὸν σκληρὸν τρόπον μαθήσεως μέσῳ τῆς πραγματικῆς πείρας τῆς ζωῆς.

Ἡ διαδικασία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ μυστήριον, περιέχουσα στοιχεῖα προκαλοῦντα ἀνάλυσιν — τὸ πνεῦμα τῆς περιπετειᾶς, τὴν προνοητικότημα διὰ τὸ μέλλον, τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα. Δὲν θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐκπλησώμεθα ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν αἰτιῶδους σχέσεως μεταξὺ ἐμπορικῆς εὐημερίας καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἐπαρκειᾶς, καθόσον εἰς τὴν σχέσιν ταύτην περιέχονται πλείστοι παράγοντες, ἕκαστος τῶν ὁποίων διαφέρει σημαντικῶς ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ χρόνου. Εἰς τῶν παραγόντων αὐτῶν εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐκπαίδευσις.

Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ παραγνωρίσωμεν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις, ἢ ἀκόμη ἢ ἐμπορικὴ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, δὲν συνέβαλλε σοβαρῶς εἰς τὴν προμνησθεῖσαν πρόοδον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων διακοσίων ἐτῶν, ἡ διεθνὴς ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατέστη μία λίαν περιπεπλεγμένη ὑπόθεσις, ἀπαιτοῦσα εἰδικὰς γνώσεις ἐπὶ πλῆθος διαφόρων πραγμάτων, ὡς δασμολογικῆς πολιτικῆς, ὀργανωτικῆς τῶν ἀγορῶν, τραπεζικῆς, ἀσφαλίσεως κ.ο.κ. Ἐὰν ἐπιχειρήσις ἢ χώρα τις ἀποβλέπῃ κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν νὰ ἐπιτύχῃ ἐντὸς τοῦ ἐντεινομένου ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἀγορῶν, ὀφείλει νὰ διαθέτῃ πρώτης τάξεως στελέχη (ἐμπορικά, διοικητικά, τεχνικά κ.τ.λ.). Ἄλλὰ τὰ στελέχη ταῦτα, ἄτινα οὐσιαστικῶς κατέχουν συγκεκριμένας καὶ συσσωρευμένας γνώσεις, ἀναποφεύκτως εἶναι εἰδικευμένα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτυγχάνουν εἰς τὴν ἀσκησιν καὶ διεύρυνσιν τοῦ πνεύματός των. Συνεπῶς, ἐὰν τὰ στελέχη τῆς οἰκονομίας μας πρόκειται νὰ εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ τὴν ἀναγκαίαν προσαρμοστικότητα, τὴν πνοὴν τοῦ ὀραματισμοῦ καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ λογικῶς σκέπτεσθαι ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἐξέρχονται τοῦ κύκλου τῆς εἰδικευσέως των, τότε αἱ εἰδικαὶ αὐτῶν σπουδαὶ δέον νὰ ἐπιβάλλωνται ἐπὶ εὐρέως πεδίου ἐκπαιδεύσεως.

Οὐσιαστικῶς, ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι τριπλοῦς. Ἐπιδιώκει πρῶτον νὰ καταστήσῃ τὰ ἄτομα ἰκανὰ νὰ διανοῦνται σαφῶς, νὰ ἐκτιμοῦν ἐπακριβῶς καὶ νὰ ἐκφράζωνται ἀπλῶς καὶ εὐκρινῶς. Ἀποβλέπει δευτέρον εἰς τὴν συσσωρευσιν πείρας, οὕτως ὥστε ἅπαντες νὰ ἀποκτήσουν μαθήματα ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας ἐτέρων. Τέλος ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν παροχὴν βοήθειας πρὸς διάπλασιν τοῦ χαρακτήρος. Δεδομένου δέ, ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἰκανότητες ποικίλουν εἰς μέγαν

βαθμόν, είναι αναγκαία ή υπαρξίς, διαφόρων επιπέδων πνευματικῶν ἰδρυμάτων, εἰς ἕκαστον ἑμῶς τῶν ἐπιπέδων τούτων νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς βασικὸς ἐκπαιδευτικὸς σκοπός. Ἡ μόνη αὐτῶν διαφορὰ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ τῆς διαβαθμίσεως τῶν πτυχίων (π.χ. διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν, ἡ υπαρξίς τῶν κολλεγιακῶν (μπάτσελερ) καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν (μάστερ καὶ διδακτορίας)). Εἰς τὰ πανεπιστήμιά μας εἰδικῶς, ἡ διαβάθμις αὕτη ἐφαρμόζεται, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε ταῦτα νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, ὡς καὶ τῆς ἀποκτικῆς προσωπικῆς ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν διανοητικῆς πειθαρχίας. Ἄτυχῶς, ἐν τούτοις, ἡ πρόσφατος τάσις τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων συνίσταται εἰς τὴν συγκέντρωσιν περισσότερον τῆς προσοχῆς των πρὸς ἔγχυσιν γνώσεων εἰς τοὺς εἰς αὐτὰ σπουδάζοντας παρὰ εἰς τὴν παροχὴν βοηθείας πρὸς βελτίωσιν τῆς ποιότητος τῶν ἐν γένει διδασκομένων.

Ἡ ἐν λόγῳ τάσις παρατηρήθη εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν, ἂν καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ κλάδος οὗτος ἔχει ἀνάγκην τόσον ἐκπαιδευμένων καὶ πειθαρχημένων διανοήσεων, ὅσον καὶ ἀξιολόγου γνώσεως.

Δὲν ἐπιθυμοῦμεν ὅπως ὑποδειξώμεν τὴν ἐκ τῶν πανεπιστημίων ἀνεξαρτοποίησιν τῶν σχολῶν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν, διότι αὕτη θὰ συνετέλη εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν σπουδαστῶν ἀπόκτησιν ἐπιχειρηματικῆς πείρας. Τὸ θέμα τοῦτο δὲν εἶναι θεμελιωδῶς, τόσον ζήτημα μεγέθους τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πράγματι εἰς αὐτὸ διδασκομένων ἐπιστημῶν, ὅσον ζήτημα τρόπου διδασκαλίας τῶν ἐν λόγῳ ἐπιστημῶν. Ὡσαύτως, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μέσον ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως καὶ διευρύνσεως τοῦ πνεύματος ἡ κατάλληλος διδασκαλία τῶν περισσότερον τεχνικῶν ἢ ἐφηρμοσμένων ἐπιστημονικῶν μαθημάτων. Δεδομένου ὅμως ὅτι οἱ διδάσκοντες ἔχουν διάφορον ἰκανότητα, σκόπιμον εἶναι ὅπως ὑψίσταται εὐρὺς ἀριθμὸς διδακτικοῦ προσωπικοῦ, εἰς ὃ νὰ περιλαμβάνωνται καθηγῆται διαφόρων εἰδικότητων, πρὸς ἐξασφάλισιν εὐρυτέρας προοπτικῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως τῶν σπουδαστῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας ποικιλίας πείρας.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ διαδικασία δὲν περιλαμβάνει ἀναγκαίως πειραματικὴν - τεχνικὴν διδασκαλίαν—ἂν καὶ ὡς εἶδομεν προηγουμένως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ ἐκπαιδευτικὸν μέσον ἢ ὑπὸ ἰδνικᾶς συνθήκας τοιαύτη διδασκαλία. Ὑπὸ τὰς συγχρόνους οἰκονομικὰς συνθήκας, δεόν ἐπὶ πλέον νὰ ἔχωμεν πληθυσμὸν καλῶς ἐκπαιδευμένον ἀπὸ πρακτικῆς πλευρᾶς. Τοῦτο μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ κεντρικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα: Πῶς νὰ εὐρωμεν χρόνον καὶ εὐκολίας, τόσον διὰ γενικὴν παιδείαν, ὅσον καὶ διὰ κατάλληλον περιεκτικὴν ἐπαγγελματικὴν τοιαύτην.

Τὸ ἐμπόριον εἰδικῶς ἀπαιτεῖ χαρακτήρας, πνεῦμα, φαντασίαν καὶ πείραν, πέραν τῆς καταλλήλου ἐπαγγελματικῆς εἰδικεύσεως. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ λύσις ἐνταῦθα δυνατὸν νὰ ἔγκειται εἰς τὴν διέλευσιν τῆς παιδείας ἐκ τριῶν διαφόρων σημείων: Ἐκ τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος ἐμπορικοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσως. Ἐκάστη τῶν τριῶν αὐτῶν βαθμίδων δεόν νὰ παρέχῃ εὐκαιρίαν διαφόρου ἐπιπέδου πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ διαφόρου συσσωρεύσεως πείρας. Οἱ οὕτω ἐκπαιδευόμενοι θὰ ἀνεμιγνύοντο ἐπιπροσθέτως εἰς τὰς οἰκονομικὰς μονάδας εἰς ἃς θὰ ἀπασχολοῦντο καὶ μὲ τὴν διάφορον αὐτῶν προπαί-

δουσιν θά ἀλληλοβοηθοῦντο εἰς τὸ κοινὸν ἔργον των. Τὸ σύστημα τοῦτο θά ἐξησφά-
λιξε τὴν συνάντησιν εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ
ἔμπορίου καὶ τοιοῦτοτρόπως θά καθίστατο τοῦτο τὸ καλύτερον εἰς πᾶσαν βαθ-
μίδα, ἀκόμη καὶ τὴν τῆς μετεκπαιδεύσεως. Ἴνα μάλιστα ἐκάστη τῶν ἐν προκει-
μένῳ βαθμίδων φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος τοῦ σκοποῦ τῆς, θά πρέπη νὰ εἶναι
ἐξ ἴσου εἰς αὐτὴν πρωταρχικὴ καὶ ἡ ἐπιδιώξις ἀναπτύξεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἱκα-
νότητος τῶν φοιτούντων.

Τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐμπορικῆς καταρτίσεως εἰς οἷονδήποτε
συγκεκριμένον ἐπίπεδον τῶν ὡς ἄνω βαθμίδων, θά ἀπετέλῃ σφάλμα. Καθίσταται
οὐσιώδης ἡ ἐπίτευξις καταλλήλου κράματος πληθυσμοῦ—δυναμένου νὰ ἀποκληθῇ
ὡς καταλλήλου διασταυρώσεως πρὸς γονιμοποίησιν—μὲ διάφορα πρότυπα παιδείας
καὶ πείρας. Ἡ ἐπιτυχὴς ἀκτῆσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος θά συντελέσῃ, ὄχι
μόνον εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς συνεισφορὰν εἰς τὴν ἐπιχει-
ρηματικὴν πείραν. Οὕτω, ἡ μετεκπαίδευσις τῶν πεπειραμένων θά δύναται νὰ δια-
δραματίσῃ σπουδαῖον ρόλον. Αὕτη θά προσφέρῃ εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις τὴν
δυνατότητα συναντήσεως διαφόρων τύπων προσώπων πρὸς ἀνταλλαγὴν τῆς ἀτομι-
κῆς των πείρας. Θά εἶναι ἐπίσης δυνατὸν ἡ ὡς ἄνω μετεκπαιδεύσεις νὰ χρησιμεύσῃ
εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν πείρας μεταξὺ ἀτόμων διαφόρων ἐπιχειρήσεων τοῦ αὐτοῦ πα-
ραγωγικοῦ κλάδου καὶ μεταξὺ διαφόρων κλάδων τοῦ αὐτοῦ παραγωγικοῦ τομέως,
ἢ καὶ ἔτι εὐρύτερον τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Παρομοία λύσις θά ἐσήμαινεν, ὅτι οἱ ἐκ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἀκολου-
θοῦντες τὸ ἔμποριον, θά εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ἐπιδιώξεως περαιτέρω σπουδῶν. Διὰ
τὰς ἀνωτέρας ταύτας σπουδὰς, δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι κατάλληλον τὸ σύστημα
τῆς διδασκαλίας κατὰ τὰς βραδυνὰς ὥρας. Ὁ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας
ἐκτελέσας πλήρως καὶ ἐντίμως τὸ πρὸς τὴν ἀπασχόλησίν του καθήκον, δικαιούται
τὴν ἐμπέραν ἀναπαύσεως καὶ οὐχὶ μίαν προσθέτου περιόδου πνευματικῆς προσπα-
θείας. Ὁ καλύτερος τρόπος θά ἦτο ἡ ἐφαρμογὴ συστήματος ἐπεκτάσεως τῆς
ἡμερησίας ἀναπαύσεως, χρησιμοποιοιμένη ἤδη εἰς Γερμανίαν ἐπὶ ἀναγκαστικῆς
βάσεως καὶ εἰς τινὰς βιομηχανικοὺς κλάδους ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ ἔθελοντικῆς βάσεως.
Ἰπὸ τὸ ἀνωτέρω σύστημα, οἱ προσριζόμενοι ἐκ τῶν ἐργαζομένων διὰ ἀνωτέρας
σπουδὰς θά ἀπηλλάσσοντο τῆς ἐπαγγελματικῆς των ἀπασχολήσεως, ἄς εἴπομεν,
μίαν ἡμέραν καθ' ἑβδομάδα ἢ ἴσως δύο ἡμέρας ἡμέρας, πρὸς παρακολούθησιν τῶν
σπουδῶν των. Ἐὰν συνάμα ἓνα κατάλληλον καὶ ἱκανοποιητικῶς διηυρυμένον
διδακτικὸν προσωπικὸν θά ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστή-
ματος τούτου—καὶ θά ἦτο σχετικῶς ἐφικτὸν ὅπως προσαρμοσθῇ εἰς αὐτὸ καὶ νὰ
κἀμῆ καλὴν ἀρχὴν τὸ προαναφερθὲν σύστημα τοῦ καλουμένου «ἐθνικοῦ πιστοποι-
ητικοῦ ἔμπορίου»—θά ὑπῆρχε τουλάχιστον στάδιον ἐξελίξεως τοῦ τε διδακτικοῦ
προσωπικοῦ καὶ τῆς μεταδόσεως γνώσεων.

Ἡ κοινωνία μας πάντοτε ἐξετίμησε τὸν στενὸν δεσμόν μεταξὺ τέχνης, βιομη-
χανίας καὶ ἔμπορίου Ἡ συμπλήρωσις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρ-
τᾶται κυρίως ἀπὸ τὰς τέχνας, αἵτινες ἐν τούτοις τροφοδοτοῦνται, εἰς τὴν Βρετανίαν
τουλάχιστον, ἀπὸ τοὺς εὐδοκιμοῦντας τομεῖς τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος,
τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἔμπορίου. Ὅταν δὲ εὐδοκιμῇ τὸ ἔμποριον, ἔχει ἀνάγκην
τῆς βοηθείας, οὐχὶ μόνον τῶν εἰδικευμένων τεχνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πράγματι